

Historisch onderzoek op
sanatorium De Hooge Riet en
Paleis Soestdijk

Kleuren maken het monument

Naast de vorm en het gebruikte materiaal ontleent een monument zijn karakteristieke uitstraling aan het kleurgebruik. Materiaalkleuren en de kleuren van de geschilderde onderdelen hebben vaak onderlinge samenhang en weerspiegelen de historie. Naarmate een gebouw ouder wordt, veranderen de kleuren.

TEKST: MICHELLE GULICKX

DECORATIES ONDER HET LICHTE SCHILDERWERK (FOTO STEFAN DORRESTEIN).

GEVELBEELD DE HOOGHE RIET.
INZET: DE HOOGHE RIET IN ERMELO.

Vaak raakt de oorspronkelijke schoonheid van het ontwerp na verloop van tijd versluisd; bakstenen worden valer, verf op de kozijnen wordt met een andere kleur overgeschilderd of de voordeur wordt hedendaags 'opgepimpt'.

Kleurhistorisch onderzoek kan de geschiedenis van een gebouw in al zijn schakeringen tevoorschijn halen. Daarmee worden de verschillende bouwstijlen en de te onderscheiden perioden in de geschiedenis beter begrepen en wordt de originele bedoeling van de architect inzichtelijk gemaakt.

Hylkema Erfgoed is betrokken bij twee tot de verbeelding sprekende projecten waar dergelijk onderzoek onlangs is uitgevoerd. Het betreft sterk verschillende monumenten, in tal van opzichten: het voormalige sanatorium De Hooge Riet in Ermelo en Paleis Soestdijk in Baarn.

De Hooge Riet

Voor velen staat De Hooge Riet bekend als het mooiste gebouw van Ermelo. Tachtig jaar geleden opende het complex zijn deuren als sanatorium voor welgestelde patiënten. Voor het ontwerp (Interbellumstijl) tekende de Arnhemse architect E.J. Rothuizen.

Op het ogenblik wordt De Hooge Riet herbestemd tot luxe appartementen. In het park vormen de gebouwen en het groen een geheel. Jarenlang achterstallig onderhoud heeft echter zijn sporen nagelaten.

Uitgangspunt voor de herbestemming is de geschiedenis van het complex weer afleesbaar te maken. Kleurhistorisch

onderzoek was daartoe nodig om inzicht te krijgen in de oorspronkelijke uitgangspunten. Deskundige Suzanne Fischer voerde het onderzoek uit.

WITTE STEENKLEUR IN DE GEVEL (FOTO SUZANNE FISCHER).

De natuur naar binnen

Het originele ontwerp van De Hooge Riet was gericht op de sanatoriumgedachte, waarbij zoveel mogelijk 'buiten' naar binnen wordt gehaald, vanwege de positieve werking op de gezondheid en het welzijn van de bewoners. Ook in kleur is hiermee gespeeld. In het exterieur van het hoofdgebouw van De Hooge Riet domineren de materiaalkleuren: het geel van het metselwerk, het rood van de daken en de natuursteenaccenten rond de entree. Pas op het tweede gezicht wordt een andere materiaalkleur zichtbaar: het groenbruin van het brons, gebruikt voor onder andere de entree.

Hier en daar is het brons verweerd naar een blauwgroene tint. Deze materiaalkleuren worden gespiegeld in de oorspronkelijke verfkleuren. Zo hebben de ronde ramen een groenbruine bronskleur en echoën de kaders rond de raampartijen op de eerste verdieping van de vleugels de witte kleur van natuursteen rond de hoofdentree.

KLEUREN ONDER WEGGEHAALD DEURBESLAG (FOTO SUZANNE FISCHER).

DE NIEUWE TINT VAN O.A. DE STALEN DEUREN (FOTO SUZANNE FISCHER).

De zacht blauwgroene kleur van de stalen kozijnen, ramen en deuren weerspiegelt de kleur van het patina en van de stroken natuursteen, toegepast op diverse penanten (muurdammen). Deze natuur tinten, die een sterke samenhang vertonen met de gebruikte materialen geven een grote rust aan het historische kleurbeeld, passend bij de architectuur en de functie van het gebouw.

Schilderwerk afstemmen op veroudering

Vanuit de ambitie om de geschiedenis van het complex weer afleesbaar te maken, ligt het voor de hand deze kleuren opnieuw aan te brengen. Echter, de gevels zijn vervuild en men wil ook de ouderdom niet verloochenen.

De samenhang van kleuren is uitgangspunt en er moet gezocht worden naar een nieuwe verhouding tussen de 'vervuild' materialen en het oorspronkelijke kleurgebruik van de kozijnen. Om dat goed te kunnen beoordelen zijn proefvlakken opgezet.

De vervuiling van de gevel bleek aanleiding om de licht blauwgroene kleur te temperen. De oorspronkelijke witte kleur van het houtwerk viel nog steeds goed te matchen met de witte natuursteen.

Op het ogenblik wordt nog gezocht naar de juiste tint voor de ronde ramen, die moet aansluiten bij de bruinroene tint van het brons.

Paleis Soestdijk

Ook in Paleis Soestdijk in Baarn was het uitvoeren van een

kleuronderzoek van groot belang. De voormalige residentie van de koninklijke familie wordt de komende jaren herbestemd.

Het team van Hylkema Erfgoed, dat vanaf het begin betrokken is bij de plannen voor de herbestemming van het paleis, voert in opdracht van de MeyerBergman Erfgoed Groep de regie over de restauratie. Met het kleuronderzoek hoopt het team beter inzicht te krijgen in oudere afwerkingen, het gebruik en de bewoners van het paleis. Dat kan vervolgens goede aanknopingspunten bieden voor de invulling van het paleis in de toekomst.

Uitgangspunt is de huidige verschijningsvorm, maar ook de historische gelaagdheid, die voor toekomstige bezoekers inzichtelijk gemaakt zal worden.

Samenwerking met studenten

Bij Paleis Soestdijk is een bijzondere samenwerking aangegaan: studenten van de opleiding Restauratie en Conservatie van de Universiteit van Amsterdam (UvA) konden er leren kleurenonderzoek te doen volgens de geldende uitvoeringsrichtlijnen.

Het project is onderdeel van de Soestdijk Academy, die in mei 2020 is opgericht om relevante opleidingen te betrekken bij de renovatie en transformatie van het landgoed. De studenten kregen de opdracht om historische verflagen te onderzoeken en te relateren aan verbouwingen en de bewonersgeschiedenis van het gebouw.

De iconische colonnades zijn als onderzoeksgebied geselecteerd. Uit beschadigingen in de afwerking en bronnenonderzoek ontstond namelijk het vermoeden dat onder de witgeschilderde gangen, oude kleurrijke afwerkingen aanwezig zouden kunnen zijn.

Microscopisch onderzoek

Het onderzoeken van de wanden en onderdelen van de ruimte gebeurt met een chirurgisch scalpelmesje. Bij dit stratigrafische onderzoek worden zogenoemde kleurtrappen gemaakt: de verf wordt laag voor laag naast elkaar weggehaald waardoor een chronologisch beeld ontstaat.

Ook voeren de studenten microscopisch onderzoek uit naar de verflagen, in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Hiervoor worden eerst monsters genomen van het gehele verfpakket. Vervolgens worden daar dwarsdoorsnedes van gemaakt: het verfmonster wordt ingebed in een kunsthars en haaks geslepen en gepolijst.

In technische analyses kunnen de gebruikte pigmenten in de verf onderzocht worden, waardoor de verf gedateerd kan worden en ook verkleuringen van de verf inzichtelijk worden.

Decoraties en marmerimitaties

Alhoewel het kleuronderzoek nog loopt, zijn de eerste resultaten veelbelovend. Paleis Soestdijk staat bekend om de witte kleur, die veelvuldig is toegepast in de gevel en in het interieur van de colonnades. Maar het onderzoek onthult een kleurrijker geschiedenis.

Op deuren en wanden zijn decoraties gevonden en er is een vermoeden dat op verschillende onderdelen een marmerimitatie geschilderd is. Deze resultaten worden gerelateerd aan archief- en bouwhistorisch onderzoek, en met de informatie uit de technische analyses wordt hopelijk duidelijk hoe de gangen er uit hebben gezien in het verleden. Daarmee levert het een belangrijke bijdrage aan het verhaal en de geschiedenis die het gebouw in zich draagt.

COLONNADES VAN PALEIS SOESTDIJK (FOTO SUZAN BAARS).

Hylkema Erfgoed: www.hylkemaerfgoed.nl. Meer informatie over kleurhistorisch onderzoek: Stichting ERM

Deze reportage is tot stand gekomen in samenwerking met Suzanne Fischer en de stichting ERM.

STUDENTEN DOEN KLEURHISTORISCH ONDERZOEK IN DE COLONNADE VAN DE BAARNSE VLEUGEL (FOTO STEFAN DORRESTEIN).